MAGYAR KÖNYVTÁR

1076

BRÓDY SÁNDOR

A KŐTÖRŐ

LAMPEL R. (WODIANER F. ÉS FIAI)

A MAGYAR KÖNYVTÁR

sorozatos kiadása egyöntetü gyüjtődobozban.

I. **1001—1010. szám.** *Gróf Széchenyi István:* Hitel. — *Barbusse* A kereszt. — *Heltai Jenő:* A Vénusz bűnügy — *Tolsztoj:* A kaukázusi fogoly. — *Brisits Frigyes.* Assisi Szent Ferenc. — *Gvadányi József:* A peleskei nótárius.

II. **1011—1020. szám.** *Zweig:* Huszonnégy óra egy asszony életéből. — *Mikszáth Kálmán:* Kísértet Lublón. — *Szász Károly:* Színésznők. *Schopenhauer:* A halálról. — *Mikszáth Kálmán:* A jó palócok. — *Stevenson:* A palack manója.

III. **1021—1030. szám.** *De Quincey:* Egy angol ópiumevő. — *Maupassant:* Monsieur Parent. *Mikszáth Kálmán:* A gavallérok. — *Conan Doyle:* A brigadéros házassága. — *Karinthy Frigyes:* A másik Kolumbus. — *Shakspere:* A velencei kalmár.

IV. **1031—1040. szám.** *Nagy Endre:* A Mágocsy-csirkék. — *Dosztojevszkij:* A szelid asszony. — *Szép Ernő:* Egy falat föld. — *Nerval:* A bűvös kéz. — *Szini Gyula:* Trilibi. — *Dumas:* A kaméliás hölgy.

V. **1041—1050. szám.** *Mikszáth Kálmán.* Az új Zrínyiász. — *Dickens:* A fekete fátyol. — *Heltai Jenő:* Lim-lom. — *Conan Doyle:* Doktor Holmes kalandjai.

VI. **1051—1060. szám.** *Kosztolányi Dezső:* Tintaleves papírgaluskával. — *Prévost:* A vegrendelet — *Molnár Ferenc:* Ma, tegnap, tegnapelőtt. — *Patapenko:* Egy vén diák. — *Shakspere:* Szent Iván-éji álom.

EGY SOROZAT ÁRA 4·80 PENGŐ

BRÓDY SÁNDOR

A KŐTÖRŐ

ES EGYÉB TÖRTÉNETEK

KIADJA

LAMPEL R. Kk. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.

KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A KŐTÖRŐ.

A budafoki kutya-villából jöttem haza estve. Leszálltam a kocsiról és egy útszéli ákáczfáról letörve egy virágos ágat: azzal kergettem magam előtt a szunyogokat.

Még világos volt, még élt a táj ék, még dolgoztak benne az emberek. A Dunán tutajok usztak lefelé, már rakták a tüzet a vacsorafőzéshez. Halászladikok igyekeztek föl a városba, de megálltak egy-egy szóra, egy pohár borra a folyami malmoknál, a promontori kompnál. A partok figyelme, a hegyek tekintete, az ég vörösödő azurja mind a folyamba nézett, mind csak érte volt; ilyenkor tavaszszal napnyugtakor az élettől duzzadó, kaczér és rejtelmes Dunába szerelmes az egész táj ék, a benne elhelyezett emberekkel együtt, a kik — messziről úgy látszik — mintha nem is mozognának.

Mindenütt a parton, sárga homokban bandukolok lefelé, és míg előttem a város mintha szürke füstből volna kifaragva: körülöttem frissen ragyog föl a táj ék. Haragos zöld a mező, a fák teteje vörös aranyból való, a közepe kék, az alja már feketélik. Oldalt, főzelékes földeken káprázatos

színpompájában él a kelkáposzta, szikrázik rajta a víz, a hogy öntözik lilaszín taláros fekete arczú automaták — közelről rendes és szorgalmas bolgár napszámosok. Valahonnan ama pohos hegy tájáról jöhettek, a mely egy szín velük, kivévén a diadémjét, mely most csakugyan fekete és sárga.

Tetszik a napnyugtának, hogy a legdekadensebb tájképet fesse itten, közel a fővároshoz, a hol úgy haragszanak mindenre, a mi nem reguláris, sima képeken nincs kiábrázolva, czukorból, stearinból, füstből ki nincsen faragva még. Talán igazuk van, nekem is feltünő, hogy mennyire nem hasonlít a rostélyoshoz az a kép, a mely most egyszerre körösztül töri az országút porát. Pedig ennek a képnek is a létalapja az, a mi a rostélyosé : a szegény jó ökör. Ökrök rohannak előre félelmükben és buta elkeseredésükben összebújva, majd hirtelen széjjelfutva. Úgy vélnéd, egy fantasztikus hadsereg, a színe rikít és ordít, de hangja nem hallik, úgy megy az esti — vagy hajnali — mészárszékre. A kupecz legénye végigcsördít rajtuk az ostorával, látom, de nem hallom ; rohannak, eltünnek a porban, a mely perczekre elfödi a tájék nyugati részét, csak a lőporos torony emelkedik ki belőle. A mikorra eloszlik : sötét lesz egyszerre, megállnak a kezek, mozognak a lábak, ki-ki hazafelé.

Vonulnak nyugovóra, mind, mind Budapest felé. És ebben a roppant húzásban a mennyire ellátok, csak egy embert látok, a ki még makacskodik. Az országút szélén egy *kőtörő*, kis kalapácscsal töri a kavicsot, se gyorsan, se lassan. Nem néz a mellette elvágtató kocsikra, nem bánja,

hogy mellette állatok, emberek, mind haza mennek. Ejnye, de furcsa egy ember!

Se nem öreg, se nem fiatal, olyan a színe, mint a kavicsé, a melyen térdel. Roppant komoly, de épen nem haragos. Néha verejtékezik a homloka, megtörli egy rongygyal, a melynek a színe már megint szakasztott olyan, mint a kavicsé. Most egy kicsinyt elgondolkozik, nézi a tutajosokat, azok már lámpást gyujtottak, fekszenek, lassan énekelnek ; este van.

Vajjon mire gondolhat egy ilyen kőtörő? Jó koponya, értelmes szem. De miről, hajnaltól napestig miről? Mint a hogy keze a kavicsot, lelke talán szüntelenül a keserűséget, az elégedetlenséget töri, — követ aprítani, mindég csak gránitot aprítani, nap-nap után, esztendő-esztendő után, voltaképen sok ezredéven át! Mert — most látom csak — ez az ember szakasztott olyan, mint az egyptomi sírboltokra faragott kőtörő, ugyanaz a mozdulat, ugyanaz az arcz, az a lélek . . . Még a kalapácsa is azt a hangot adja :

«Klirr, klirr!»

Ha a kőszilánk a képébe vágódik, akkor valamelyest változik a hang, megtörött «jaj» vegyül belé. Nem érzelmes — gépies, kövi hang ez is.

«Klirr, klirr!» most már csak ez a hang hallatszik az egész tájon, a méla csendet keresztül fúró, a tavasztól elbágyadt szivet megreszegető.

Köszönni kell a kőtörőnek.

— Adjon Isten!

Nem köszön vissza. Körülnéz, kinek szólok, vagy kivel csúfolódom.

— Nehéz munka, nehéz munka! — tolakodom tovább.

— Tessen megpróbálni! — szólt és felém nyujtotta a kalapácsot. Fölállott, toilettet csinált, kisebesedett térdéről a rongyellenzőt leoldozta, fölvette a kalapját, ivott a vizes kancsójából. Készült hazafelé.

— Mind a két halmot ma törte? — okvetetlenkedtem még mindig.

— Jó volna! — szólt csöndesen és vállára vetette a szerszámait. Még egyszer megnézte, mit dolgozott, azután indult.

— Megyek én is, földi!

Mosolygott. Azt gondolta magában, biztosan azt gondolta: szegény pesti úr, én rajtam ugyan hiába kereskedel, én tőlem el nem csalsz semmit!

Szó nélkül ballagtunk a város felé. Szerettem volna, de nem tudtam tőle kérdezősködni. Milyen jó lenne, most a kőtörő lélektanához adatokat szerezhetnék. Milyen a lelki világa, milyen a multja, mit vár, mit akar, mi a vágya? Izetlen kérdések jutottak csak az eszembe, hallgattam.

A régi téglagyárhoz értünk, ez már Budapest, bár kívül esik a vámon. Gyárnak rossz volt, most emberek laknak a raktáraiban, a kemenczéiben, az ólaiban, még a kürtőiben is. Nem úri lakásokra van osztva, de annál többre. Egy kisebb fajta mezőváros él ez elhagyatott, leromlott modern várban. Mint denevérek a romot, oly sűrűn oly sötéten lepik be férfiak, asszonyok, gyerekek. Ha jön a hűvös est, bebújnak a likakba. De

most még látni valamelyest, az udvaron ődöngenek az öregek, czikkáznak a fiatalok. Elég vígan vannak, még kecskét is fejnek; sokan, sokan nézik, két vézna leány, kezében pohárral, oly nehezen várja.

— Istennek ajánlom! — szólt a kőtörő szárazon. Majd hirtelen barátkozó kedve támadt.

— Nem tud az úr valakit, a kinek lakás kellene?

— Dehogy is nem. Lakása válogatja.

— Nézze meg.

Bementem, megnéztem. A lakás egy ágy volt, tiszta, színes kanavászhuzat a párnákon, a dunyhán; meg volt vetve.

— Jó lakóhely, csendes, nem vizes. Én nem vagyok itthon hajnaltól estig, éjjel meg az igaz ember alszik.

— Kié volt ennekelőtte?

— Az asszonyé.

— Hová lett?

— Elment. Megunta, hogy mind a követ törje. Átment Pestre cselédnek egy kofához. Gyerek nincsen — egy volt — nem ragadik ilyenkor a *nő*.

— De néha csak eljön, megnézni mit csinál az ura?

— Karácsonykor itt volt, mákos kalácsot és szilvóriumot hozott. Azóta nem láttam, azt se tudom él-e, hal-e.

— Meg kéne nézni.

— Magam is úgy gondolom, pünkösdkor megnézem.

Nagyon néztem az ágyat, ez némi bizalmat keltett benne. Megtörült egy széket, leültetett, felelt a kérdéseimre :

— Mi volt, micsoda mesterségen volt maga?

— Én ezt a követ töröm.

— Mindég, a mióta megvan?

Gondolkodott :

— Dehogy, csak tizenöt esztendeje most mult, nagy pesti vásárkor. Azelőtt kocsis voltam.

— Aztán már most ennél marad?

— Ha a kő el nem fogy.

— Az lesz mindég, nem kell félni!

— Gondolja az úr! — szólt vidáman és leült a felesége ágya szélére.

— Ha valami jó asszonyt, jó dolgost kapnék, mindjárt könnyebben menne a dolog! — szólt elmélázva és szürke szemeit a reménység bevilágította.

Aztán kezeltünk, kivettem az ágyat egy fertály esztendőre, kis pénz volt, ne féltsen senki, a nagylelküségben nem erőltettem meg magamat. Hogy ki megy belé lakni, ahhoz a kőtörőnek semmi köze, de nem is bánja. Nekem pedig mért ne legyen egy rendes tisztes lakásom, a papirfalú, czifra budapesti otthonon kívül . . . Olyan jól esik a tudat, hogy a téglakemenczében, a kőtörő mellett van az ágyam! Azaz : volt csak. Lakótárs ma — sok kaland után — fölkeresett. Ragyogott az arcza, a szürkülő haja ki volt pomádézva :

— Nem adhatom a lakást továbbátra.

— Mért?

— Asszony jött.

— A régi?

— Nem az. Új, falumbeli.

Csak úgy áradt ki belőle a boldogság, mint a hogy serkedt a vér a balkezéből — a mivel a kavicsot szokta tartani.

«Klirr, klirr!» — vidám, szapora munkát! És sohse fogyjon ki a kő, kedves czimborám, kőtörő!

ÖREGEK NÁSZÚTON.

Tavaszi rejtelmekről, áprilisi titkokról tudok egy regét.

Magda és Alajos szerették egymást halálosan. A lány bankár lánya volt, a férfi csak középiskolai tanár. Életidejük együttesen nem volt több, mint negyven tavasz, és mégis, hogy eljöve a rügyfakasztó április, nászútra, Velenczébe nem ők mentenek, hanem az agg Magda és az idős Alajos, a szülők: a bankárné és az ura.

Kevéssel husvét előtt érkeztek meg a Grand Hotel Lunába, — kilátás a Canal Grandere. Fehér és sárga volt mind a kettő, aggságtól rosszkedvűek és gyomorbajosok. Mégis a mint megérkeztek, kimentek a San Marco térre, megétetni a galambokat és megnézni a templom görög lovait, a melyek aranyozva vannak. Karonfogvást jártak, részint, hogy ne lophassanak tőlük, részint mert negyven esztendő alatt a karjuk végkép egymásba szokott.

— Mennyit érhet ez a templom? — kérdé a férfi, mintegy önmagától.

— És kinek a tulajdona ez a sok galamb? — szólt a nő.

— Hitted-e, mondd, hogy meglátod ezt valaha? — folytatá a bankár, a mire mindketten elhallgattak, mert elméjükben fölrajzott sok ezer emlék. Fűszer-üzletük — lutrival és trafikkal — volt kezdetben. A nő az üzlet lelke, kék karton-, majd fekete ternoruhában ott ült mindég a kasszánál. Nem lophatták őket, pedig a fő, hogy ne lopják az embert. A férfi a könyveket vezette, délután ki is járt, hogy kisebb pénzüzleteket csináljon. Keményen dolgoztak és este fáradtan cserélték ki eszméiket. Sátoros ünnepeken, ha a boltot be kellett zárni, az udvaron át árultak, mert a nép ragaszkodott hozzájuk; nem volt olyan rizs, fahéj és sáfrány sehol.

Egy kis leányka születése — és annak bonyolult körülményei — szakították félbe a rendes munkát, de csakhamar minden rendben volt, a kis babát minden nap háromszor — és nem többször — behozta az anyjához Julis, a szárazdada.

— Ez a gyermek kedves — hisz az enyém, — gondolta a férfi némi lelkesedéssel. De nagy határozottsággal nyomban hozzá tette: — Azonban kissé kényelmetlen és több nem kell.

— Nem! — erősítette meg az asszony.

Senkinek sem lehetett ellenvetése és így is történt: Magduska egyedül maradt.

Szép csöndesen éltek és eszük ágában sem volt, hogy ők fiatalok.

— Nem élvez az ember semmit, épen csak hogy eszik! — tört ki néhanap az asszony, de a mit mondott, nem gondolta komolyan és jól érezte magát.

— Utazni kéne menni, egyszer utazni, Fiu-

méba, vagy még messzebb, Olaszországba! — szólt a férfi ravaszul kancsalítva.

— A nászútat úgyis megigérted! — mondá a nő.

Így tréfálóztak és mindég Pesten maradtak, a hol rövidesen saját házuk lett. Más nagyobb, kisebb jelentőségű epizódok is tarkították egyszerű életüket. Fióküzletet nyitottak a külvárosban, közel egy nagy kaszárnyához, mert a katona — bár kevés pénze van — a legjobb vevő. Az asszony rendezte be a boltot, de munkásságát kénytelen volt hirtelen abbanhagyni: Magduska tüdőgyulladást kapott, az anyja hetekig virrasztott mellette — mindkét boltban loptak — de a kis lányt sem az anyai ápolás, sem a drága doktorok nem tudták megmenteni, meghalt.

Sokáig igen szomorúak voltak, az anya különösen, sápadt lett, lefogyott, már Bécsbe is akartak menni, hogy megkérdezzenek egy orvost. De a külvárosi üzlet, a melyet egymaga vezetett, igen elfoglalta, se enni, se gondolkodni nem tudott miatta:

— Ez a bolt a szerencsém, ez a bolt még kiveri a fejemből, szórakoztat, különben öngyilkos lennék!

Erre az időre esik, azaz vagy tíz hónappal a fiók alapítása után, hogy a házaspár között némi félreértés támadt. Egy fiatal kapitány szokott volt mindig a boltban reggelizni: télben muszkahalat és borovicskát, máskor egyebet.

— Tőled ellophatják a boltot, ha a kapitány ott van! — jegyezte meg egyszer, csak úgy találomra a férj.

— Jól van, kidobom, de ha letiltja a századot, ha megparancsolja, hogy hozzánk ne merjen jönni?

— Kidobni nem kell azért . . .

— Vagy, vagy . . .

Kidobta. De később, talán egy kis időre visszatért. Ez homályos pont. Senki sem tud róla semmit. A házaspár két hétig — egyszer — nem beszélt egymáshoz. A férfi nem borotválkozott. Fölfelé fésülte a haját, mint a költők és a jogászok. Aztán ujra csönd és béke, folyt a szorgos munka tovább. Megbékéltek ; hogy haragudtak egymásra, arról végkép megfeledkezének. Szépen tollasodnak ; banküzlet nyílik, házak épülnek. (Bár ezzel az idővel összeesik, hogy a két főczikk : a sáfrány és fahéj kezd kimenni a divatból. A gyömbér és a szerecsendió is meging.)

El ne felejtsem : egy kis leány — jó későn — megint született és a keresztségen ugyancsak Magda nevet kapott. Sok örömük, de igen sok bajuk is volt vele. Tizenkét éves korában már kurizáltatott magának, úgy tréfából, mert azt nem tudhatta, mi az udvarlás. Pedig igyekeztek elfogni az elméjét a sok tanulással, három kisasszony járt hozzá és külön egy férfi, egy filológus, a ki a görög nyelv alapfogalmaival ismertette meg.

Ezzel rendkívül nagy szerelembe estek, majd meghaltak egymásért, úgy hogy ki kellett dobni a tanárt. A kisasszonykát szépen betették a zárdába, ők maguk meg elmentek nászútra — negyven évi házasság után.

Etették a galambokat, nézték a San-Marcot és beszélgettek az otthoni dolgokról.

Az öreg úr az első leányát emlegette; az sohase lett volna szerelmes egy filológusba.

— Soha, soha! — erősítette az asszony. Nagyon megrótták a szegény kis Magdát, és mert nem voltak amolyan lágyszívű, hanem okosan szerető józan szülők: a kellő tárgyiassággal megkritizálták egyetlen leányukat, a ki a szerelem hóbortjától megszállva, csúfot akart rajtuk tenni.

— De enni csak adnak talán neki? — kérdé a férfi kissé elszomorodva. Majd félénken hozzátette:

— Mégis jobb lett volna, ha elhozzuk magunkkal!

— Na, az hiányzik neki, csak ezek kellenek még! — mondá az asszony mogorván és a tér napos oldalára mutatott.

Húsz, vagy talán még több új pár sütkérezett ottan. Az egy-két napos menyecskék egyrésze, az úttól még kábultan, azt se tudta hol van, és nem tekintve a nagy nyilvánosságot, igen intim módra viselkedett. Egészen hozzásímultak az uraikhoz, természetes, hogy pose nélkül az egyik, a másik bájos tettetéssel. A galambok szemtelen indiskréczióval járkáltak a kis lábak körül. Az utcza gyerekei kacsingattak, némely magános nő kiváncsi tolakodással vegyült a ragyogóan szép, de kissé bágyadt tömegbe . . .

Az öregek felsóhajtottak. Maguk sem tudták miért, de bosszantotta őket ez a könnyelmű társaság.

— Hol fogunk ebédelni? — kérdé a férfi.

— Meg fogjuk rontani a gyomrunkat! — szólt az asszony.

Elhatározták, hogy csak egy kis levest esznek és sonkát meg tojást. Hoztak egy czímet is, a hol grahamkenyeret lehet kapni. Elmentek, hogy a péket fölkeressék, mert a csicseronéktől és az idős virágárus asszonyoktól nem volt maradásuk. A bankár német szóval kergette őket, a mire mindkettőjüket kicsúfolták.

Délfelé már el voltak keseredve és érezték a város *rossz* szagát. Elmentek mégis képeket nézni, megvizsgálták a Palazzo Ducale ólombörtönét is, megtapogatták a Rialtot és a Sóhajok hídját :

— Mind márvány, csupa márvány! — mondá az öreg úr némi elégtétellel.

Hét órakor este már otthon voltak és a kipakolás munkája némi szórakozzással szolgált nekik. (Hoztak paprikát is.) Le akartak feküdni, mert unatkoztak, de attól féltek, hogy nem tudnak majd aludni.

— Ez a Velencze csak fiataloknak való! — dörmögte a bankár.

— Akkor kellett volna idejönni, a mikor én mondtam — sóhajtott az anyóka.

Kinyitották az ablakot, hogy ha már itt vannak, lássák a híres velenczei holdvilágot. Meg is látták, a mint mosolygó ábrázatával közeledett a Della Salute kupolája felé. Mire odaért a márványtetőt elárasztotta, megölelte és összecsókolta.

— Szép!

— Igazán szép, olyan mint az operában.

— Ha Magda látná!

— Meg fogja látni!

Be kellett tenni az ablakot, mert mindketten

hajlamosak voltak a reumára. Megint csak az anyagiakról kezdtek beszélgetni, a házmesterekről, a kik összejátszanak a lakókkal, az utálatos pénzbőségről, mely mindent megöl, tönkre kell menni miatta. Végül, némi tanácskozás után elhatározták, hogy limonádét isznak egy kis cognakkal. Csengettek, jött a pinczér és féláron rájok kent egy páholyt, az aznap esti operára. Felöltöztek, elmentek, pedig esett az eső, fútt a szél és a szegény, a jámbor Velencze olyan lett, mint a milyen volt: félelmes és titokzatos gonosztevő barlang. Csak látszott ilyennek, csak az idegen házaspár érezte úgy, a míg gondolájuk a szűk sikátorokon körösztül siklott, fekete fehér romok között, befalazott ablakok alatt.

Az anyóka fogai — megvoltak még — vaczogtak, az öreg úr megadta magát: jól van, tehát meg kell halni. Csak azt sajnálja, hogy erre az alkalomra nem maradt otthonn, a belvárosi házában. Megpróbáltak beszélni a gondolással, nem sikerült, nem hallotta, vagy nem akarta érteni őket. Csak búgta, kiáltotta az ismeretlen — bánatos és ijesztő — jelszavakat.

Most hirtelen megállt velük egy különösen sötét helyen, a mely hasonlatos egy óriási kúthoz. Egy roskatag ház falán halotti mécses ég a feszület alatt. Valami öreg gazember nyulkál feléjük hosszú dárdával. A keze reszket, a gondolát taszítja, nem hogy partra húzná. Kikötnek. A gondolás jelenti, hogy itt a szinház. Az öreg csavargó pedig a sapkáját tartja a bankár elé, a ki megkönnyebbült szívvel nyúl az erszényébe.

A következő pillanatban egy Napoleon-arany

hull a koldus sapkájába. A bankár azonnal meglátja, hogy tévedett, de hiába kap a pénz után. Az arany eltűnik a vén csavargó rongyaiban, a ki vigyorgó arczczal áldja, csókolja, a vizes kabátját simogatja és végre rövid beszédet intéz hozzájuk.

A zuhogó esőben, a szél sivításában szinte megértik az érthetetlen szavakat. Óhajtanám, hogy a szíves olvasó is megértse, mert igénytelen elbeszélésemnek regés része itten következik. A kiérdemesült velenczei, névszerint Zanipolo, a hálától túláradó szívvel röviden fölemlítette, hogy a jószívű idegenek most az életét mentették meg. Ugyanis a neje — mert még volt nője — azzal küldte el otthonról, hogy haza se jőjjön többet, ha nem hoz nagyobb összeget, a mely legkisebb leányuk kiházasításához okvetlen szükséges. Ily nagy summára azonban még ama nő sem számított. Egy Napoleonból két velenczei — egyszerű — leánynak is kitelik a hozománya.

A föllelkesült aggastyán az elbeszélés kapcsán sok minden jót kívánt az idős házaspárnak. Többek között: ifjúságot, hogy legyenek újra fiatalok. Mikor elbiczegett, a mikor már jó messze volt, még zokogva szavalta:

— Legyetek fiatalok, újra fiatalok!

... A színházban nem várták végig az előadást. A férj piros szekfüt vett a feleségének. Ez föltűzte, a férfi megjegyezte:

— Jól áll neked, kedvesem!

— De mi az, hogy egyet se köhentsz ma este? — kérdé az asszony.

— Rendkívül jól érzem magam... Mintha

harmincz évvel lennék fiatalabb ... Az a bolond csavargó!

— Én különben sem éreztem még azt, a mit öregségnek neveznek! — mondá az anyó és mosolygott.

Éhesek is voltak és ennek különösen örültek, az utolsó felvonás előtt hazamentek. Rumsteakot ettek — roston sült hús — és Barolot ittak hozzá. Nevettek, anyó is elpirult.

... A nap az arczukra sütött: a nap költötte föl őket másnap reggel. Mama egy negyven év előtti dalt dudorászott. Lassan öltözködtek.

A férfi egyszerre csak megszólalt:

— Magduskának voltaképpen igaza van!

— Istenem, te is azt gondolod? — szólt anyóka lelkesedve.

— Irjunk neki!

— Irjunk, hogy igaza van!

És írtak, hogy hát legyen. Meggondolták — mert imádják őt — és ha úgy kívánja: úgy legyen! És elküldték a levelet egy néninek, hogy közvetítse. Örvendezve örvendeztek, szépen éltek, a nap jó melegen sütött.

Ám egyszerre megint zimankós, rossz idő lett. Vissza kellett térniök a soda bicarbonához, az anyagi ügyekhez, megint birálták egyetlen leányukat, és kitünt, hogy a bűvös áldású velenczei agg, a hálás Zanipolo csak olyan csaló, mint a többi velenczei. Kívánságának ereje alig tartott két-három napig. Hiába keresték a színház melletti traghetton, hogy megbeszéljék vele a dolgot, hogy adjanak még neki — ha úgy kívánja — egy másik Napoleont. Zani eltünt, elment, nyomtalan!

Ezek az utálatos nászpárok itt nyüzsögtek körülöttük. Csókolództak a koporsó alakú járművekben, a szűkebb utczákban, a kisebb tereken.

— Irni kell! — szólt az öreg.

— Irni, hogy nem. Unokáink megátkoznak, ha megengedjük! — mondá az asszony.

És írtak sebesen, visszavonták az engedelmet, szigorúan és határozottan. Izgatottan várták aztán a választ, nem tudtak enni és aludni addig, a míg megjött a néni levele. Legfőbb tartalma ez:

Késő.

Már találkoztak és megbeszélték az eljegyzést.

Kétségbeesve, mérgesen, sürgősen sürgönyöztek:

Mikor?

Telegrammban azt a feleletet kapták: a mely napon féláron voltak az operában.

Így lett Magda és Alajos férj és feleség. Megesküdtek, lagzit csaptak, száz villamos lámpával világitottak.

A mikor mindennek vége lett, a bankár és a bankárné a villamot szépen, rendben lecsavarta, eloltotta.

— Te vagy az oka! — szólt az anyóka.

— Csak te! — mondá az öreg úr.

— A te könnyelműséged!

— És a te fellengősséged!

— Az az arany!

— Nem kellett volna megengedned!

Fából faragott amorettek, aranyozott képükkel mennyezet selymébe bújva, nevetgéltek, danolásztak, ez estén úgy mint ezelőtt és ezután mindörökre.

MARINNAY.

I.

Marinnay az apját kereste. Ötvenegy éves volt már és nem akart többé apa nélkül élni. Megvolt mindene, a mit csak fölvett programmjába, írásba foglalt élettervébe, melyet azon az éjjelen készített, a mikor letette a bírói vizsgát. Kicsiny, de tágas családi háza állott a Krisztina-városban, család nélkül; méltóságos úr lett, Lipót-rendet kapott, tagja volt egy előkelő kaszinónak és akárhányszor hallotta, a mikor mondták — előtte ismeretlen emberek — ez, itt megy Marinnay! A gyomra is jó volt, de azért minden esztendőben eljárt Karlsbadba, majd utókúrára Gasteinbe, mind a két helyen kereste az apját.

Az anyját, a ki vele lakott, sokat faggatta ezért:

— Ki volt, mi volt? Nem bánom akárki volt is, mondja meg. Maga úgy mondta mindig, hogy nemes ember volt. De legalább azt hadd halljam, miert hívnak engem Marinnaynak?

— Igen, mindjárt, — felelte az anyóka, — fölmegyek a padra, ott a régi írások között meglesz, szegény apád . . .

A hű özvegy elkezdte megboldogúlt férjét síratni és többé nem lehetett kivenni belőle egy okos szót is. Össze-vissza fecsegett mindent egy grófról, egy fazekas legényről, a vidéki koszto sairól, a kik közűl egyet Marinnaynak hívtak, a rendetlen papról, a ki reá haragudott és Marinna nevű tót majorságról, a hol született és kicsi korában vörös volt, de egészen vörös.

Az anyóka ilyenkor egészen értelmetlenűl viselkedett, bárha máskor is igen egyszerű lélek volt, semmi máshoz nem tudott, mint a főzéshez, és semmi mással nem törődött, csak a fia gyom rával és kényelmével.

Nem látott máı jól, de azért még maga hímezte bele a fia zsebkendőibe az ötágú koronát és alá a keresztneveit, — mert kettő volt — ezt hogy: Péter, Pál. A keze reszketett az öregségtől, de azért még ő szeletelte föl a kövér sűlt pulykákat, a szép, piros, ropogós malaczokat, a melyek a fia asztalára kerűltek. Ő maga azonban csak akkor ült az asztalnál, ha nem volt vendég. A vendég elől elbújt, vagy ha mégis mutatkoznia kellett, méltóságolta a fiát, a ki viszont néninek, az öregnek, a házvezetőnőnek nevezte, és csakis a cselédek vitték szét a városba, hogy Marinnaynak Marinnayné voltaképen az anyja, a kit az utolsó tíz esztendőben vett magához, miután a drága bérért szolgáló házvezetőnői mind ellopatták az ingeit és erőnek-erejével feleségűl akartak menni hozzá.

«Az anya mégis csak anya, mégis csak legjobban vigyáz az ember holmijára és egészségére, nincsenek igényei, és vannak fiúi kötelességek.

Végre is elég, ha én tudom, hogy az anyám, a világnak nem kell megtudnia!» Ezzel a programmal vette magához Budára a családi házba és kiokosította, hogyan viselkedjék. Az öreg nő megértette, hogy mivel tartozik fia állásának, rangjának és rendjelének és beérte azzal, hogy süthetett, főzhetett, moshatott és vasalhatott a fiára. Nem is lett volna soha semmi baj, ha elő tudja adni amaz apát, a kit folyton kerestek, de nem volt rá képes, annál kevésbbé, mennél jobban öregedett és már azért sem, mert megértette, hogy a fia mindenáron egy igen előkelő apát szeretne, bárha nem törvényeset is.

— Szép voltál lánykorodban, mama? — kérdé a tanácsos a csukott ajtók között megtartott családi vacsorákon.

— Azt mondták! — mondta az öregke és a kezével megtörülte az ajka széleit, a mely mozdulat az agg nőknél a szégyenkezés jele.

— Tehát apám beléd szeretett! — faggatódzott tovább Marinnay, de megint csak összefüggéstelen válaszokat kapott. És hiába tudakozott egyetlen rokonuknál, anyai nagybátyjánál is, nem igazodott el a kusza beszédeken. Ez a rokon, a ki segédkántor volt egy kis püspöki városban és Portónak hívták, minden fölvilágosítást megtagadott józan állapotjában. Inni kellett vele, hogy beszéljen valamit, de ilyenkor meg beszéde nem volt megbízható. Ha nagyon jó bort itatott vele: egy olasz herczeget mondott az apjának, úgy hítták Coccolunini, néha élt még Bécsben, olykor meghalt Sadowánál. A sörtől csak polgári apát jelzett, közönséges vinkóivás közben ki-

jelentette, «hogy így, úgy, az igazat megvallva, nem volt az apja egyéb, mint egy vándorló kovácslegény, az anyja se tudta a nevét, a majorban úgy hívták, hogy Galagonya Jóska!»

Marinnay mindig megbánta, ha Portóval szóba állott, Elhatározta hát, hogy maga fog kutatni, leutazott a helyszínére is, de szülőföldjén nem emlékezett rájuk senki. A felvidéki városban, a hol gyermekéveit töltötte, a hol az anyja kosztosokat tartott, a kiknek a czipőit ő tisztította — megjelent ugyan, de nem mert megmozdúlni sem. A főispánéknál ebédelt és csak nem kérdezhette meg a főispánnét:

— Ugyan méltóságos asszony, nem tudja, ki volt az apám?

Így megvasalt kézzel, lábbal, betömött szájjal kutathatott és mégis csak arra szorúlt, hogy az anyját faggassa tovább. Ez végre is megunta, és miután látta, hogy fia legjobban szeretne egy igen előkelő állású urat, mind többet emlegetett egy grófot, a ki egyszer tënsúr, másszor meg fenséges úr volt, hol a vidéken, hol meg Lengyelországban lakott, véle nem jól bánt, de Péter Pálkát nagyon szerette.

Marinnay valamennyire megnyugodott ebben és most már némi alapon nézett szét az igen öreg mágnások között, a kikkel «lóügyek»-ben. mezőgazdasági és egyéb egyesületekben érintkezett olykor. «Ez hasonlít hozzám, ennek olyan a hangja, merőben az én karakterem, ez azon a vidéken lakott!» — szólt magához és megvizsgálta még az írásukat is, tanulmányozta, hozatott egy grafológiát és éjszakánként — ha bő vacsora után

aludni nem tudott — megcsinálta további élet-
tervét arra az esetre, ha megtalálja.

Hogy fogja szólítani? Ezzel hamar tisztába
jött. Az esetleges törvényesítés jogi tekintetekből
hogyan áll? Ezt is kitanúlmányozta. «Különben,
az is elég, ha ő tudja és én tudom, meg a világ
értesül róla. Sem a czím, sem a pénz nem kell
nekem!» — így szólt magához, de ebben nem
állapodott meg teljesen.

Az apa neki «lelki élete kiegészítéseül» kel
lett, a mint magát frázisosan kifejezte és igazolt
önmaga előtt. «Hogy egyénisége és pozicziój
teljesen kerek és korrekt legyen!» — tette hozz
kéjelegve a csinált fogalmakban, a melyekkel e
födte saját énjét, igazi érzését. Igazában pedig
az apa kellett neki: az állásához, az alakjához,
fölvett szokásaihoz — az *r*-t már jogászkora ó
rosszul mondta ki — a keztyűihez és a bőrbek-
céhez, a melyben télen vadászatokra járt.

«És egy idősebb, művelt lelkű mágnáshölgy
elvenni még nem is volna késő!» — gondolta
elábrándozott azon a lehetőségen, hogy lehet m
a legfőbb kaszinónak is tagja és ha a szeren
kedvez neki: akkor életét bevégezvén, nyug
hatik családi sírboltban!

II.

Sietve sietett Gasteinba, mert arról érte
hogy az öreg Marjaffy Péter ott tölti az aug
tust. És ez a vén oligarka volt az, a kit már Pe
régebben kiszemelt — apának. A kegye

aggastyánnal még nem volt ismerős, de már a távolból is babonásan ragaszkodott hozzá. Egy volt a monogrammuk — M. P. — és ez kedvező, a tótságból eredt az is, valamint ő, szintén agglegény és a negyedik gazdag ember az egész monarkiában. Valaha nagy hölgybarát, sőt még most is; kilenczven és egy éves korában! Csak most már igen nehezen és lassan ment, lepni nem tudott, csúsztatta a lábait és a míg csúsztatta: a nők nevetve és némi irtózattal futottak el tőle.

— Ez az, neki kell lennie, és ha — megszentűl is! — Így gondolta Marinnay, de így mondta ki: «és ha ő is úgy akarja!»

Az idős titkos tanácsos különben is erősen vonzotta az ifjabb és közönséges tanácsost. Rendkívűli tisztelettel gondolt rá, és az volt az óhajtása, hogy a lehető legkedvezőbb világításban legyen, a mikor neki bemutatják. Ezért az első hetet csak tapogatódzással és illesztgetéssel töltötte. A finom, állandó nyári esőben órákig elsétált egyedűl és az örök carmen lugubre, a mit a fenyvesek és vízesések folyton zúgnak itten, vidám és bátor indulónak hangzott az ő fülében.

Az öregek e kegyhelye még szomorúbb, még borúsabb volt, mint rendesen, a kétrét görbült aranylakodalmas párok száma még nagyobb, a megnősült hülyeség, a piros képű végelgyengülés ott mutatkozott minden lóczán. Marinnay gyermeknek érezte magát ezek között és nem is gondolt arra, hogy ő is megvénüljön és belékapaszkodjék a *vég*-be, mint szegény emberek, itt, a kik irigykedve és vágyakozva nézték az évezredes havasokat, a hófejű aggastyánokat, a melyeknek örök

ifjúság jutott. Meglopni ennek az üdeségét, vízén keresztül beszívni életerejét: az önző öregség mind ezért tódul ide, vak bizalommal bíztatva magukat és keserves panaszokkal keserítve egymást.

Marinnay már negyven éves korában elkezdett ide járni, hogy megelőzze az öregséget és előre konzerválja magát ellene. Marjaffy Péter is ide járt már akkor, csakhogy még rendesen hölgykísérettel és a közönségtől egészen elkülönített életet folytatott. Ha jött egy-egy főherczeg, a tartomány főnöke, valamelyik osztrák miniszter, azokkal lehetett látni néha. Az utolsó években azonban már egyedül jött a vadászával és az inasával. A pocsékolót vénségére a takarékosság ördöge szállotta meg, egy óráig is elalkudozott a virágárus leánynyal egy szál — a rendes napi — virágjáért, a mely hatvan esztendeje már nem hiányzott a gomblyukából soha. De a keztyűi már nem voltak oly sárgák és a kamásni-borítói nem voltak oly fehérek . . .

Marinnayt egy szintén idős kúriai bíró — különben a legifjúbb szívű nemes ember, a ki valaha csak élt, — mutatta be az öreg grófnak és azzal otthagyta őket, mulassák magukat. Aznap mindjárt délutáni négytől esti kilenczig maradtak együtt. Előbb sétáltak, oly hihetetlen lassúsággal, hogy Marinnay megizzadt. Aztán máriásoztak egy krajczárba vagy két óra hosszant; az öreg minduntalan leejtette a kártyáit, minduntalan le kellett hajolni értük, Marinnaynak megfájdult bele az erős dereka. Mindazonáltal boldog volt, különösen azért, mert határozott hasonlóságot fedezett föl kettőjük között; a kegyelmes úr épen úgy

fésülködött, mint ő és szintén nyirta a bajuszát mint ő. Egyaránt vékony ajkuk és roppant nagy kezük volt.

«Biztos», mondá, «ez biztos, érzem és ő is kell hogy érezze!» Igen nagyon és hamarosan megbarátkoztak, az aggastyán teljes mohósággal és önzéssel vetette magát ifjú barátjára, a kinek különféle neveket adott, mert új nevet nem tudott már megtanúlni. Hogy meg ne sértse, gyakorta semleges néven szólította :

— Izé, barátom, holnap négy órakor kelünk!

— Igen, jó lesz, ott leszek kegyelmes úr, bátyám!

— Gyere, izéljünk egy kis ujságot!

Fölolvastatott vele, kiszolgáltatta magát mint egy komornyikkal, mint — gyermekével. Megtette pénztárnokának és megengedte neki, hogy a maga pénzéből pótolja az ő kiadásait. Megszidta, ha nem volt ügyes és ilyenkor — különösen ilyenkor, édes melegség öntötte el a Marinnay nagy mellét, fegyelmeznie kellett magát, hogy föl ne kiáltson :

— Apám!

III.

Szeptember lett és Marinnay még mindig nem szabadulhatott Gasteinból, őriznie kellett azt, a kit megtalált. A kegyelmes úr ágynak esett, minden nap két ember vitte le a fürdőbe. Az egyik Marinnay volt, az aggastyán nagyon megszerette és megszokta a kezefogását. Gyöngédebb és figyelmesebb volt hozzá, mint a szolgái, a kik különben is szerettek volna már hazamenni.

Csúf hideg volt a hegyek között, hó is esett, a vendégek mind hazatértek, csak az aggastyán maradt még, szivósan követelvén a gyógyvíztől, hogy újra lábra állítsa. És a víz, mintha tényleg erőlködött volna is, hogy csudahírét megmentse a rossz szájú és követelőző oligarka előtt. Szeptember végén már ismét járt — de csak a szobában — Marjaffy Péter. Azaz: karonfogva járkáltak a barátjával és vidám dolgokról beszélgettek, örűltek az életnek.

Az asszonyokról sok szó folyt közöttük, a vén ember fütyült egy fél nótát és elbeszélt egy fél kalandot. Tizenhat éves kora óta számlálta, összesen: 164, azaz százhatvannégy kalandja volt, mind igazi, valamennyi helyen az első volt és ez a fő!

Nagyokat nevettek, barkójuk egyformán rándúlt e mozgás alatt. Marinnay tódította:

— Így aztán jó agglegénynek maradni, csak a gyermek . . .

— Kell az ördögnek, mind önző, valahány mind megeszi az apját. Engem ugyan meg nem esz!

Marinnay elhalványodott, a kegyelmes észrevette, hogy valami nem kellemeteset mondott. Korrigálni igyekezett:

— No, no, ha egy olyan fiam lenne, mint te!

— És ha nekem ilyen atyám!

Megcsókolta az öreg kezét, az megint nevetett:

— Fiatal koromban, de később is hoztak a nyakamra gyerekeket, elkergettem őket, sokszor, sok pénzembe kerűlt. Egy tolakodót, a ki fiamnak

adta ki magát és az utczán inzultált, kénytelenek voltunk elzáratni. Ostoba nők meg akartak fogni ezzel, de sohasem volt érzékem az ilyesmi iránt. Nekem mindegy, ha ember, csak becsületes és derék legyen, másnak terhére ne essék, magáért feleljen. Utáltam azt, a ki másra szorúl, és ilyen a gyerek.

— Mégis, nem gondoltad kegyelmes uram, hogy a világban valahol egy fiad él, a ki vágyakozik utánad, tisztán éretted, csak te miattad ?

Az agg elvetőleg intett a kezével, majd ravaszkodva hunyorított a félszemével, mondván :

— Lehet!

Ebbe a *lehet*-be kapaszkodott Marinnay és ezért maradt főrangú barátja mellett még október elején is. Ezt a *lehet*-et igyekezett tovább fűzni és ezen az alapon tört előre macska-puhasággal és madár-éberséggel. Már oda értek, hogy Péter gróf félig tréfásan, komolyan kijelentette, hogy :

— Ha nem volna nagyságos asszony anyád iránt ismeretlenül oly nagy a tiszteletem, azt hinném, azt kellene hinnem . . .

Marinnay a boldogságtól csaknem fölsikoltott, szeretett volna fölordítani :

— Hidd, hidd!

Jobbnak látta mégis, hogy türtőztesse magát és másnap reggelre hagyja a teljes vallomást, a végleges és döntő támadást, a melyben apát foglal magának. Aznap sokáig kártyáztak együtt, megittak egy félüveg pezsgőt is. Csókolóztak a búcsúzásnál, az öreg nagyon kedves, de egyszersmind

kissé ravasz mosolylyal kísérte — csúszott vele — az ajtóig:

— Holnap korán kelünk, félnégyre fürdeni kell, légy itt — fiam!

Először szólította ezen a meleg, édes és talán egy kissé csúfolódó néven. Másnap azután soha, sehogyan többé. Az éjjel végkép elaludt és a mint Marinnay kis kézilámpásával másnap a sötét hajnalban jelentkezett ajtaja előtt, a vadász elébe állott:

— A kegyelmes úr meghalt, a méltóságos úr nem mehet be hozzá, nekünk meghagyták, hogy mindent lepecsételjünk!

Megfagyva a megdöbbenéstől, vörösen a dühtől, Marinnay alkuvásra és vesztegetésre fogta a dolgot. Pénzért beeresztették a halotthoz, a ki fekete magyarjában már ott feküdt a fürdőház szűk ágyán. Monokli nélkül egész más volt az arcza, derűs, sőt gúnyos. A szemei még nem voltak lecsukva, nézett reá mereven, mosolygott szinte.

Marinnay szerette volna megrázni, megfogni erősen a vállát, ráordítván:

— Mondd ki, mondd meg a világnak, csak egy szót mondjál, csak egy sort írjál egy akta alá és megvan minden. Neked mindegy és nekem minden!

A vadász és az inas ott voltak a háta mögött, nem lehetett tennie semmit is. Ráborúlt a holttestre és halkan súgta:

— Apám, én vagyok itt, a te fiad!

— Az árvád! — tette hozzá még halkabban és könyei patakban omlottak, óriás sóhajtása

elfujta az egyetlen szál gyertyát, a mely égett ama halott mellett, a kiről különben, élettervétől, frázisaitól, «egyénisége kikerekítése» és czéljaitól eltekintve, egészen biztos, hogy az soha nem volt senkije, idegen hozzá teljesen, egy vén rideg bűnös, a ki még őt is kihasználta, egy halottaiban is vérlázitó és szívtelen gazember!

EMLÉKBESZÉD EGY UJSÁGÁRUS FÖLÖTT.

— Mondjátok meg, mi történt Velenczével, szomorú és csendes. Valami — de nem tudom mi — hiányzik belőle. Mintha az ismerőseim mind meghaltak volna a télen?!

— Nem halt meg senki, de igen, mégis, az ön barátja, Casamata, a giornalaio.

Az ujságárus, csakugyan, a mióta itt vagyok, nem láttam rendes helyén, a San Marcon, a Naya boltja előtt. Istenem, hogy megéreztem! Lehet, hogy az a rokonszenv, a melyet egymás iránt éreztünk, a míg együtt méláztunk ezen a csillagon, benne tart tovább, bár a másik csillagra került. És onnan lát engem és ottan igen sajnálja, hogy nem moroghatja felém:

— Adriatico, Gazzetta, Tribuna, Secolo.

De mit beszélek látásról, szegény barátom, míg e földön tartózkodott, addig is vak volt. Hordott ugyan nagy, kerek szemüveget, — egy könnyelmű pillanatában valami vándor optikus sózhatta rá a kitűnő szerszámot, a mely mindhiába tükrözte vissza a tárgyakat a világtalan szemek

előtt. Különben ez az okuláré, csaknem olyan szerves része volt, annyira hozzátartozott, olyannyira ő volt, mint a vakság, a mely egyébként csak kiegészítette egyéb elemi fogyatkozásait. Casamata púpos is volt, csirke mellű és hektikás, de csak az egyik lábára sántított, úgy hogy mankón kellett magát rendeltetési helyére vinnie, mindennap kétszer, estve és reggel.

Tíz év óta, a mióta Velenczébe járok, ismertem a jó Casamatát, és a meleg szánalom, a mely bennem e tökéletes nyomorúság iránt támadt, erősödött évről-évre és megszerződött a kollegiálitás bizonyos érzésével. Végre is csaknem ugyanegy pályán vagyunk: én irom az ujságot, ő eladja. Ő is csupán élni akar, én is. Azaz, hogy talán nem is akarunk mindig, csak élünk. Ha már idehelyeztettünk, ő az utczára, én az íróasztal mellé, hát kitartunk, valameddig meg nem un bennünket a végzet és kegyelmesen azt nem mondja: Casamata, elég . . . czimborája is elmehet, önök most már pihenjenek.

Öreg barátom — mert öreg is volt — megelőzött. Igaz, hogy neki felületes szempontból nézve, még kevesebb oka volt az életre, mint nekem. Ugyan nem kell sokat adni a vak ember látszólagos szomorúságára, a leggyakrabban elégedettek és nyugodtak, sokszor vidámak is. És láttam már én szélesvállú férfiakat, a kik még egyenesen haladhatnának a szerelem hegyén felfelé és mégis, a szemük bár száraz kifelé a világba: a szívük sír az irigységtől, ha a templom előtt, kerekes kocsiba kötözött, szélütött koldusokat látják. Oh, hogy cserélnének a szerencsétlenséggel,

a melyben harmónia van és mily szívesen vállalnák el a Casamata helyét, akár az élőét, akár a holtét.

No, én elég elbízakodott voltam mindig és nem irigyeltem soha senkinek a poziczióját, legkevésbé pedig a velenczei ujságárusét nem. Pedig nyugodtnak, rezignáltnak, sőt néha elégedettnek látszott. De azért nem lehetett egészen bizonyosan tudni, hogy miért él a világon, micsoda terve, czélja van neki magának és vele annak a titokzatos rendezőnek, a ki egyedül tudja ennek a roppant böjtbeli farsangnak, ez őrült bálnak a rendjét és czélját. A földi életet értem, holott bizonyára senkisem helyeződik ok nélkül a maga bőrébe és helyébe. Mire kellett e bálnak, mely figurára kellett Casamata? Nem egyszer gondoltam arra, hogy ez az abszolut nyomorék azért él és mutogattatik, hogy a vidám és egészséges nászpárok, a kik mámoros fáradtsággal sétálnak itt a téren, a mikor meglátják a világtalan otrombaságot, még boldogabban nézzenek az egymás tüzes és világító szemeibe. És hogy tudják és mondják is: «milyen jó nekünk!» Mert az ég mindenképen fölszolgálja a boldog szerelmeseket, ez egyik fölismerhető passziója neki — egy darabig. És hogy kedvét töltse, játszik a szenvedéssel magával, cziczázik az emberrel, mint egy czérnagombolyaggal, gurítja maga előtt a vérző szíveket, hogy megnedvesedjék a föld, jobban és pirosabban nyíljanak a rózsák . . .

Istentelen beszéd. Most már tudom és arra gondolok, vajjon az agg Casamata nem azért állott-e tíz, vagy még több évig a Szent Márk-téren,

hogy a kik épek és boldogok, fiatalok és gazdagok, midőn mellette elmennének, látnák a sorsot, a mely mindenkit elérhet. Hogy megdöbbenve, magukba szálljanak, előre érezvén a csapások szörnyű korbácsütéseit, a melyekhez még csak most ereszti a selyemhernyó a szálat. Mert hajszálnál finomabb, aranyszínű selyemből, magából a boldogságból és gyönyörből fonódik össze a boldogtalanság és a gyötrelem. És vannak, a kik előre megérzik ezt és megdöbbennek, ha nagyon örvendenek valaminek! Emlékszem én is, a mint legelőször párosan sétáltam el a giornalaio előtt, a mikor először pillantottam meg, rémülten szóltam asszonyomnak:

— Forduljon el, irtóztató, ne nézzen reá!

Most szeretném látni. Ez a koldus úgy hiányzik nekem, hogy ki sem mondhatom. Minden üres és csendes nélküle. Úgy szeretnék lefekvés előtt, késő éjjel, hazafelé menet, mint a hogy szoktam, szóba állani vele és megkérdezni tőle: mennyit árult, összeszámlálta-e a pénzét, nem lopott-e valami vásott fiú a kalapjából egy palankát? Volt rá eset, hogy meg is számláltam neki a pénzét, nem, nem akkor, a mikor először az asszonynyal jártam Velenczében. Később, a mikor testi és lelki nyomorúság hozott ide és a mikor már nem csak azt figyeltem meg, hogy a nászpárok mind idejárnak, hanem azt is láttam, milyen sok itt a gyászruhás fiatal férfi, hány Mater Dolorosa jár ide fekete fátyolos kalapban! És gyűlölettel néznek az ártatlan galambokra, mért oly vidáman edegélnek, pedig nem az ő gyerekük, szerelmes kis lányuk eteti. Hogy szerette, hogy ismerte volna őket . . .

Ah, kedves Casamatám, a mikor nagy, fekete kalapodban a piszkos rézpénzt összeszámoltam és — néha — kerek summára kiegészítettem : talán az volt a titkos érzésem, hogy a könyörületes cselekedettel fölébreszszem a Könyörületet magam iránt. De nem tudtam, hogy szükségem lesz rá, és nem kell ma sem. Még az is kérdés, hogy van-e? Mily kár, hogy nem beszélhetek veled erről a témáról. Mert bizonyos, hogy megvolt erről a magad véleménye. És annyi bizalommal voltál hozzám, nem féltetted tőlem a pénzedet, bár sohasem láttál, meg sem tapinthattál, azt sem tudhattad, hogy én vagyok az, a ki egy időben, naponta tíz Corriere della Será-t is vettem tőled. Nem jóságból, hanem rokonszenvből, mert velenczei voltál és nyomorék koldus. A laguna, a melynek mély színeit, még nehéz szagát is, úgy szeretem, neked összezsugorította a lábaidat, nekem meg ruganyossá tette és kiegyenesítette. Ebből a viszonyból következik, hogy én tartozom neked. Most búsulok, hogy sohasem volt bátorságom egy soldo helyett egyszer egy aranyat dobni a kalapodba. Ha csak egy tíz frankosat is, a mit odadobunk valamely kövér lánynak, egy széles mosolyáért. Pedig mi az, a te folyton sírásra álló Napoleon-bajuszos és szakállas ábrázatod egy kifejezéséhez képest! Mily örömed lett volna benne, bár színét nem láthattad, hasznát nem vehetted ; mily érdekes és színes esemény lett volna az, a te tompa és fekete életedben . . . A mikor otthon megmagyarázzák, a kis lányod felsikolt örömében.

Nem tettem, ennek vége van. Általában sokat mulasztottam tágabbkörű kartársammal szemben.

Nem kérdeztem meg soha: voltaképen, hogy éli világát s mily véleményt táplál az életről, a földről, erről a városról különösen? Családja után sem tudakozódtam, azt sem tudom, hogy volt-e? Talán magányosan élt, valamely lakatlan márványpalota nedves odujában. Különben hiába is kérdeztem volna, Casamata siket is volt, tehát tökéletesen elzárkózott a világtól, a melynek vakító tarkaságában, ordító színében, fülhasogató, de egyszersmind mámort keltő muzsikájában úgy tapogatódzott, mintha kriptában volna. Mulattatta-e, érdekelte-e mégis valami? Volt-e öröme, tudott-e a nagy dolgokról, a mik vannak? Vagy csak úgy élt, mint a tenger ama sok ezer állatja, a melyről a tudatlanok azt hiszik, hogy növény?!

Most, hogy nincs többé, azt hiszem, hogy igen gazdag benső életet élt és érezve látta, a mi körülötte történik. Ezért volt arczának sokszor oly ijedt kifejezése is: elrémült az előre dübörgő szerencsétlenségtől, a melylyel tele van a világ, de a halló fülek nem hallják, a látó szemek nem látják, csak a mikor már leütötte őket. A koldust azonban állandóan látogatta, föl nem dönthette még sem. Az emberi csapások mind benne éltek, de nem bírtak vele. Kivételes lélek volt, most már tudom biztosan, különben hogy tudott volna élni eddig! — —

... — És ti, velenczeiek, festők és írók, a kiknek ő belevágott a mesterségébe, nem tudtok róla semmit?

— Szegény magyar barátom, ön meg bagyja már azt a bolond és boldogtalan Casamatát. Nézze milyen szép a világítás, a banda cittadina mindjárt

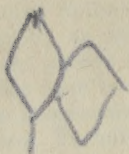
kezdi a marciát! Mondja, van-e szebb valami, mint Velencze nyáron?

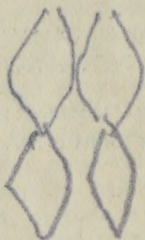
Csakugyan, az előkelő hölgyek még itthonn vannak, most jönnek mind ide a kávéházba, fekete szemű, szőke hajú leányok, a kedvükért maga az agg Tizián megmozdul poraiban, fölérez félezredéves sírjában. És milyen a levegő, zanzara nincs, hűvös szellő idehozza a tenger illatát és a vízi énekesek dalát egyben. Nymphák, cariatidok, kőemberek, mintha megmozdulnának a paloták ablakai fölött, mintha ölelésre nyújtanák ki a karjaikat. És a San Marco, a templom, olyan fehér az éjszaka remegő világításában, mint egy roppant, ezer színben ragyogó virág, istennek délszaki virága.

Hiába minden. Nekem most halottra váltak az élők, és felélednek a holtak. A föld felfordult lábam alatt, a kik voltak, azok kerültek fölül. Úgy érzem, mintha a halálban élnék és az életet álmodnám. Itt, előttem a szőke szűzekben az ijesztő árnyat, a zörgő vázat látom és úgy érzem, hogy a keblükre tűzött virág, mint minden virág, csak azért van, hogy legyen a sírokra koszorú. Miért volna másért? És mi van más, mint sírhalom? Ez a bűvös kéz körülöttem szürke, kopott, lélektelen és élettelen ábra ; nézem, de alighogy látom.

Casamata, a ki nincs többé, áll előttem, de úgy, hogy a kezemmel szinte elérem. Most rendesen, szinte szépen van öltözködve. Mert egy fehérruhás kis leányt fog kezén, a legjobbat, a legszebbet, az én gyerekemet, Marit, a ki meghalt.

TARTALOM.

A MAGYAR KÖNYVTÁR

új sorozata

Egy-egy szám ára 40 fillér

1031 **Nagy Endre:** *A Mágocsy-csirkék*
1032—1033. **Dosztojevszkij:** *A szelid asszony*
1034—1035. **Szép Ernő:** *Egy falat föld, egy korty tenger*
1036—1037. **Nerval:** *A bűvös kéz*
1038. **Szini Gyula:** *Trilibi*
1039—1040. **Dumas:** *A kaméliás hölgy*
1041—1045. **Mikszáth Kálmán:** *Az új Zrinyiász*
1046. **Dickens:** *A fekete fátyol*
1047—1048. **Heltai Jenő:** *Lim-lom*
1049—1050. **Conan Doyle:** *Doktor Holmes*

1051—1052. **Kosztolányi Dezső:** *Tintaleves papirgaluskával*
1053—1054. **Prévost:** *A végrendelet*
1055—1056. **Molnár F.:** *Ma, tegnap, tegnapelőtt*
1057—1058. **Patapenko:** *Egy vén diák*
1059—1060. **Shakspere:** *A Szent Iván-éji álom*

1061—1062. **Ambrus Z.:** *Báró Berzsenyi és családja. I. sorozat.*
1063—1064. **Ambrus Z.:** *Báró Berzsenyi és családja. II. sorozat.*
1065—1066. **Berkeley:** *A kis márkinő.*
1067. **ifj. Hegedűs S.:** *A szerelem nevében.*
1068—1070. **Mikszáth Kálmán:** *Tót atyafiak.*

1071—1073. **Tóth Ede:** *A falu rossza*
1074—1075. **Poe:** *Marie Rogêt rejtelmes esete*
1076. **Bródy Sándor:** *A kőtörő*
1077—1079. **Mikszáth Kálmán:** *Prakovszky, a siket kovács*
1080. **Turgenyev:** *Pjetuskov*

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.